

**СЕКЦІЯ І
«ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ГАЛУЗЬ
ФІЛОСОФІЇ ТА НАВЧАЛЬНА
ДИСЦИПЛІНА»**

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИКЛАДАННЯ
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Вашкевич В. М.,

докт. філос. наук, професор, завідувач
кафедри соціальної філософії, філософії
освіти та освітньої політики історико-
філософського факультету Національного
педагогічного університету імені М. П.
Драгоманова,

Іванець Н. В.,

аспірантка кафедри соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
історико-філософського факультету
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

У статті розкрито актуальність екзистенціалізму для розробки принципів трансформації викладання філософії освіти в умовах війни. Доведено, що самореалізація кожного з учасників освітнього простору в умовах війни не зникає, а є провідною метою управління, діяльності закладу освіти в умовах воєнного стану. Значення екзистенціалізму для освіти в умовах війни полягає, насамперед, у забезпеченні балансу між традиційним інституційним та традиційним педагогічним дискурсом.

Ключові слова: філософія освіти, трансформація, війна, екзистенціалізм.

The article reveals the relevance of existentialism for the development of principles of transformation of teaching philosophy of education in wartime. It is proved that the self-realization of each of the participants of the educational space in the conditions of war does not disappear, but is the leading goal of management, activity of the educational institution in the conditions of martial law. The importance of existentialism for education in wartime is, above all, to ensure a balance between traditional institutional and traditional pedagogical discourse.

Keywords: philosophy of education, transformation, war, existentialism.

Актуальність екзистенціалізму для розробки принципів трансформації викладання філософії освіти в умовах війни полягає у трьох обставинах. По-перше, це завдання, що постає перед будь-якою новою гуманітарною, соціальною, політичною чи ідеологічною наукою в умовах воєнного часу, для якої немає об'єктів для «першого і останнього слова» і для якої розробка методів підготовки та виховання в умовах війни є новою фазою у всій її повноті та життєвості. По-друге, це завдання, що стоїть перед освітою нового типу, при якій

має бути вироблене практичне осмислення практик викладання в умовах війни. По-третє, це завдання виховання нової, внутрішньо патріотичної культури, яка повинна бути створена при контакті з екстремальними умовами.

Тому екзистенціалізм (лат. *existencia* – існування) як один із найвпливовіших напрямів у сучасній світовій філософії, який виник на початку ХХ ст. і прагне осягнути буття як безпосередню нерозчленовану цілісність суб'єкта та об'єкта – як найкраще підходить для осмислення горизонту освіти в умовах, коли саме існування людини під загрозою.

Як відомо, в історії філософії відомо два напрямки екзистенціалізму:

– релігійний, представниками якого були німецький філософ і психіатр Карл Ясперс (1883–1969 рр.), французький філософ, драматург і критик Габріель Марсель (1889–1973 рр.), російський філософ Микола Бердяєв (1874–1948 рр.);

– атеїстичний, виразниками якого стали німецький філософ Мартін Гайдеггер (1889–1976 рр.), французький філософ і письменник Жан Поль Сартр (1905–1980 рр.), а також його співвітчизник Альбер Камю (1913–1960 рр.) – філософ і літератор, лауреат Нобелівської премії з літератури (1957 р).

На основі екзистенціалізму виникає екзистенційногерменевтичний напрям філософії освіти. Представники – У. Баррет, О. Ф. Больнов, М. Лангевельд, Г. Ноль, Г. Рот, Е. Шпрангер та ін. Це напрям зосереджує свою увагу на виявленні сенсу освіти, на осмисленні та формуванні нового образу людини в контексті реалій її існування. Цей напрям спираючись на філософську антропологію (М. Шелер, Г. Плесснер та ін.), презентував образ людини, яка розглядається не лише як біосоціальна, а й духовна істота. При цьому духовність виступає основою формування смислів, настанов, цілей, які визначають поведінку людини, а центром виховного впливу є підсвідоме: настрій, почуття, інтуїція [3].

Як зазначає С. Кушнікова, з позиції екзистенціалізму, вчитель не дресирувальник, не тренер і навіть не інструктор, він учасник діалогу з учнями, він будує з ними рівноправні стосунки. Неможливо на основі логіки побудувати суб'єкт – суб'єктні відносини в процесі управління в освітньому процесі, які б сповна задовольняли особистості. Для них істотною є фізична, хімічна або навіть органічна природа людського існування. Їх передусім цікавить душевне та духовне життя особистості, й наполягають вони на унікальності життєвого шляху особистості, яку суспільство намагається перетворити в бездушний автомат, дегуманізувати її. Цінність предметного змісту освіти екзистенціалізму полягає лише в тому, що воно надає учням засоби самореалізації і саморозвитку, в цьому істотне значення і сутність його для учня [2].

На думку Л. Калініної, реалізація основних ідей екзистенціалізму в освітніх закладах передбачає:

– визнання людини як найвищої соціальної цінності й орієнтація на її потреби, інтереси, здібності;

– забезпечення права громадян на доступність і безплатне здобуття повної загальної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності;

– вільний вибір особистістю загальноосвітнього навчального закладу, типу та його форми навчання (групово або індивідуальна) незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак;

– задоволення індивідуальних запитів учнів через варіативну складову змісту загальної середньої освіти;

– забезпечення інтеграції і наступності всіх структурних складових неперервної освіти;

– визначення прав та обов'язків суб'єктів освітнього процесу і встановлення відповідальності за порушення законодавства про загальну середню освіту;

– налагодження нової системи гуманних взаємин і комунікацій між різними суб'єктами освітнього процесу і зовнішнього середовища: учень-учень, учень-вчитель, учень-батьки, ученьадміністративно-управлінський персонал, учень-представники соціальних інституцій, вчитель-представники соціальних інституцій;

– свободу вибору стилю та моделі комунікативної взаємодії;

– свободу вибору учнем форм і способів здобуття освіти і надання йому можливості отримати таку універсальну освіту, яка б відповідала його здібностям й інтересам, освітнім потребам і дала змогу реалізувати власну життєву програму;

– самореалізацію кожного з учасників освітнього простору та процесу управління, яка є провідною метою управління, діяльності закладу освіти [1].

Отже, значення екзистенціалізму для освіти в умовах війни полягає, на нашу думку:

1. У забезпеченні балансу між традиційним інституційним та традиційним педагогічним дискурсом (коли реалізується творча, практична складова та встановлюється взаємодія між ідеологічним та педагогічним дискурсом).

2. У наданні допомоги педагогам у роботі над створенням нової педагогічної матриці, що відповідає вимогам специфічної військової культури та необхідних для неї технологій.

3. У забезпеченні мінімальної відмінності в мотивах, які керують людиною в умовах війни, які не приймала б ультимативного характеру і не впливали б на результат – якість освіти.

4. У здійсненні завдань виховання людей, здатних брати на себе відповідальність за свої рішення, коли це можливо без їх глибокого проникнення в умови функціонування інституційного дискурсу, який включає всю сукупність типів освіти, як в умовах миру, так і в умовах війни.

Джерела:

1. Калініна Л. Ідеї екзистенціалізму в управлінні закладом освіти. Освіта і управління. – 2002. – № 2. – С. 79.

2. Кушнікова С. В. Вплив ідей екзистенціалізму на гуманізацію в управлінні інноваційними процесами в закладах освіти. Філософія. Культура. Життя. – 2013. – № 39. – С. 186-194.

3. Філософія освіти : навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Предборської. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 43-44.